

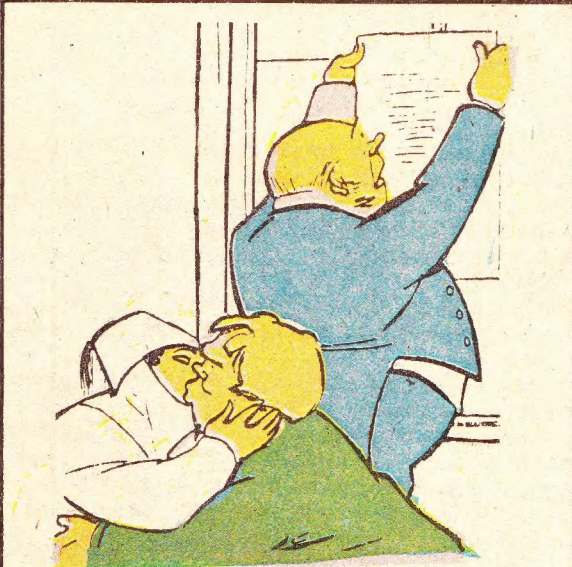
TÜRK-SOVYET ANLAŞMASI veya JOHN BULL'un ŞİİRİ

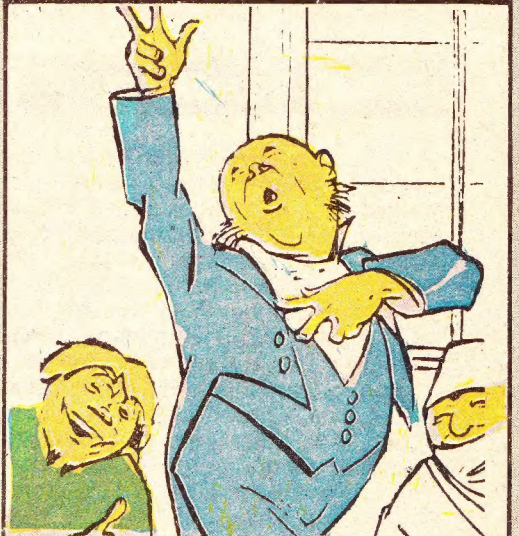
"Hiçbir bahane ortaya koymayın
gizli ve özel
hükümleriniz yok değil mi?
İşte anlaşmamız burada

Bana yüzlerini gösterin
İstiyor musunuz
İşlemiyor musunuz
Bana protokolü verin inceleyeyim.

Tamam
Şimdi ışığa karşı tutup bakıyorum
İçinde bir şey var mı yok mu diye
Yoksa içinde gizli mürekkeple yazılmış
bir şey mi var?

Bunu asla unutmayın çocuklar
politika güvenlik demektir.
Benim kalbimi kırmayın lütfen
politika demek namusluluk demektir.
Namusluluk benim gibi John Bull gibi
olur. 'Siz de bana bakın olur mu?..

PORTRELER

Ordu komutanlığından, idam talebi ile yargılandığı İstiklâl Mahkemesi'nin sanık sandalyesine uzanan kader çizgisi, daha sonra onu TBM Meclisi Başkanlığı koltuğuna da götürür.

1882'de İstanbul'da doğmuş ve Harp Okulu'nu, Mustafa Kemal'in sınıf arkadaşı olarak bitirmiştir. İlk tayini, biraz da sürgün niteliğini taşır ve Beyrut'ta göreve başlar. 1908'de Roma askerî ataşesidir. 1911'de, Libya'da İtalyanlara karşı savaşır. Balkan Savaşı'nda ise, Karadağ, Yanya ve Pisani çarpışmalarında bulunur.

Birinci Dünya Savaşı'nda, tümgeneraldir ve Cemal Paşa ordusunda, "Kanal Harekâtı"na katılmıştır. Daha sonra savaşın, Kafkas, Suriye ve Filistin cephelerinde görev almış ve Kudüs savunması ile ün yapmıştır.

Mustafa Kemal'in başlattığı Kurtuluş Savaşı'nın ilk gününden beri, hem hareketin içinde, hem de öndedir. Amasya toplantısı ertesinde İstanbul hükûmeti Mustafa Kemal'in görevlerinden alındığını açıklayınca, o, komutasındaki birlik ve bölgesindeki mülkî âmidliklere, kendi

emirlerine uymalarını bildirir. "Sivas Kongresi"nde, "Kuva-yı Milliye Umum Komutanı" olarak görevlendirilir.

1920'de TBM Meclisi Ankara'da toplanırken, o da Batı cephesinin ilk düzenlemelerini yapmıştı. Lefke-Geyve ayaklanmalarını bastırmış, fakat Çerkez Ethem olayındaki tutumunun yanlış anlaşılması yüzünden Moskova elçiliğine gönderilmiştir. 1921 mayısında Ankara'ya döner ve Meclis'e katılıp, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı olur.

Siyasî tarihimizdeki yol ayrımlarından biri olan "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası"nın kurucusu oluşu ile, hayatının zor dönemi gelir. Şeyh Said Ayaklanması üzerine, 1925'te fırka kapatılacaktır. 1926'da ise, onu, "İzmir Suikastı" davasında, sanık olarak görürüz. Beraat eder ve 1938'e kadar Atatürk'le arası açık kalır.

İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde, yeniden Meclis'e girer. 1939-43 arası Bayındırlık bakanı, 1947-50'de ise TBMM başkanıdır.

Çeşitli anı kitapları vardır. 1968'de İstanbul'da ölmüştür.

İZMİR SUİKASTI

17 haziran 1926'da Atatürk'ün İzmir'i ziyaret edeceği açıklanmıştı. O sabah, Giritli Şevki adında bir motorcu, İzmir Valisi Kâzım (Dirik) Paşa'ya, Atatürk'ü öldürmeyi amaçlayan bir suikast girişimini ihbar etti. Bu ihbara göre suikast planlayanlar, Ziya Hurşit, Sarı Efe Edip, Ayıcı Arif, İzmir milletvekili Şükrü, Saruhan milletvekili Abidin, emekli veteriner Albay Rasim, Laz İsmail, Gürcü Yusuf, eski Maliye Nazırı Cavit, İsmail Canbulat, Kara Kemal ve Ardahan milletvekili Hilmi gibi kişilerdi.

Başbakan İsmet Paşa'nın emri ile "İstiklâl Mahkemesi" İzmir'e hareket etti. Ziya Hurşit, "Laz" Ali ve "Çopur" Hilmi isimli zanlılar da yakalandı. Atatürk de bu olay ertesinde İzmir'e gelmiş ve Ziya Hurşit'le görüşmüştür.

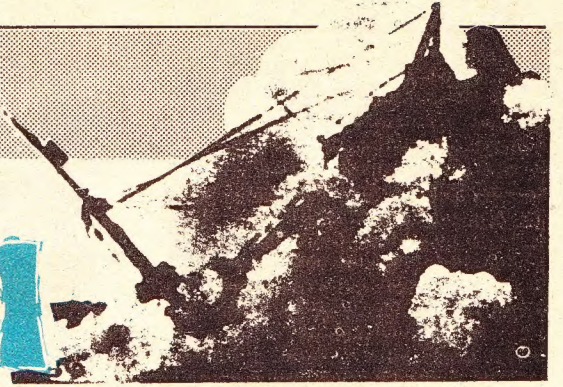
Ancak, İzmir suikastı davası, giderek bir rejim davası haline dönüşüyor ve "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası" üyeleri ve Kâzım Karabekir gibi paşalar da tutuklanıyordu.

Sonunda, Terakkipever Cumhuriyet Fırkası üyeleri beraat etti. 13 temmuz 1926'da açıklanan karara göre, 13 kişi idama mahkûm oldu ve o gece asıldı. Davanın eski "İttihatçılar"ı konu alan 2'nci bölümü 2 ağustos-26 ağustos arası Ankara'da yapıldı. Cavit Bey, Nazım Bey, Hilmi Bey ve Nail Bey de, Ankara'da idama mahkûm oldu. Aranan sanıklardan Kara Kemal ise, İstanbul'da intihar etti.

Bir önceki portre:
Paul von Hindenburg

Elâ Cemil

STRUMA FACIASI

769 Musevî mülteciyi taşıyan Struma, 24 şubat 1942
günü, sabah saat 9'da havaya uçtu

«SU BUZ GİBİ, DENİZ İNSANLARLA DOLUYDU»

Anthony Eden "Struma Faciası"nın yaşandığı yıllarda İngiliz Dışişleri Bakanı'ydı. İngiltere'nin Orta Doğu'daki çıkarlarını ve özel olarak da Filistin'deki denetimini sarsabilecek istikrarsızlıkları önlemek amacıyla biçimlendirdiği politikayı yönetenlerin başındaydı. Eden, bizzat kendi sekreterinin bile Struma yolcularından yana çıkarak protestoya başlamasından hiç etkilenmedi.

İNGİLİZ DIŞİŞLERİ
BAKANLIĞI GENEL SEKRETERİ
OLIVER HARVEY 11 ŞUBATTA
BÜTÜN DIPLOMATİK
KURALLARI ÇİĞNEYEREK
SESİNİ YÜKSELTİ:

«BU ZAVALLI
MÜLTECİLER İÇİN
HIÇBİR ŞEY
YAPILAMAZ MI?
İNGİLTERE
BU KADAR İNSANLIK
DIŞI BİR KARAR
ALMAK ZORUNDA MI?
BU YOLCULAR GERİ

GÖNDERİLİRSE
HEPSİ
ÖLDÜRÜLECEK!»

BÜYÜKELÇİ Knatchbull - Hugessen kendi kendine verdiği kararın ne kadar yanlış olduğunu kısa sürede anladı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı kızgınlığını sert bir şekilde belirtti. Stephen Luke ise "Türkler ilk kez bu yasa dışı mülteci gemilerinden birini geri çevirmeye hazırlanırken, büyükelçi yanlış değerlendirilmiş insanlık ölçüleri ile bunu bozdu" dedi. E.B. Boyd da "H. Knatchbull - Hugessen bir nimet sayılabilecek olan gemiyi Köstence'ye geri gönderebilme şansını tepti" şeklinde konuştu.

Lord Moyne de yazdığı bir mektupta 700 kadar yeni Musevinin Filistin'e göç etmesinin Balkanlardaki diğer Musevileri de harekete geçireceğini ve bunun da bölgede yeni bir karışıklık yaratacağını öne sürdü ve şöyle devam etti:

"İngiliz hükümetinin önceden saptanmış politikası ile çelişkiye düşen bu karar hakkında anlayışlı olamam, bu nedenle şimdi fazla geç olmadan Türk yetkilileri ile görüşerek kararın değiştirilerek geminin Karadeniz'e dönmemesinin sağlanmasına çok sevinirim."

Büyükelçiye Noel günü hükümetinin sert tepkisi iletildi. Ancak mesajda Lord Moyne'nin belirttiği gibi Türk yetkililere kararların değiştirmeleri için çağrıda bulunmak yerine, Türklerin gemiyi önceden önerdikleri gibi geri yollamaları için hiçbir neden olmadığını yazılı idi. İngiliz büyükelçisi 29 aralıkta bu mesajı Türk Dışişleri Bakanlığına sundu.

Stoliar 1942 yılına gemide girmelerini ve o sıralarda çektikleri sıkıntı ve sefaleti dün gibi açıklıkla anlattı:

STRUMA FACİASI

"Struma'daki tüm yolcular bir süre sonra sefil, pis, yarı aç ve soğuk bir hayata alıştılar. Gömleklerimize yapışan böcekleri ustura ile kazıyorduk. Üzerimize giyecek temiz bir eşyamız ya da üzerimizdekileri yıkayacak suyumuz yoktu. Gemideki çok sayıda çocuktan bazıları hasta idi. Çevrede doktor olmasına rağmen, ilaç yoktu çünkü yolculuğun beş günden fazla süreceğini düşünmemiştik.

Bir süre sonra jeneratör de bozuldu ve karanlıkta kaldık. Mürettebatın bir kısmı karaya çıktıkça bize yeni haberler getiriyordu, bunlardan bazıları iyimser bazıları da karamsar haberlerdi. Arada bir de gazete ele geçirdiğimizde Fransızca olanları okuyorduk. Yalnız bir süre sonra herkes birbirinden şüphe etmeye başladı. Herkesin aklında, diğerinin bütün yolcular pahasına da olsa, kendisini kurtarmaya çalışacağı düşüncesi filizlenmeye başlamıştı. Yeni bir haber geldiğinde ya da yemek dağıtıldığında aramızda kavgalar çıkıyordu."

Şubat başında Moyné sorunu İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden ile tartıştı. 9 şubatta Türk Dışişleri Bakanı Saraçoğlu, İngiliz büyükelçisine Struma gemisini geri gönderme imkânı bulunmadığını söyledi. Büyükelçi İngiltere hükümetinin yardım edemeyeceği gibi, bu karara karışmayacağını da Saraçoğlu'na ilettili. Struma'nın yolcuları ise ümitsizlik içinde idiler...

Bu ümitsizlik içinde kıvranan yolcuları korumak için o günlerde tek bir ses yükseldi. Eden'in sekreteri Oliver Harvey 11 şubatta tüm dışişleri kurallarını çiğneyerek, "Bu zavallı mülteciler için hiçbir şey yapılamaz mı? İngiltere bu kadar insanlık dışı bir karar almak zorunda mı? Bu yolcular geri gönderilirlerse hepsi öldürülecek" şeklinde bir protestoda bulundu.

Dışişleri Bakanlığı'nın bu protestoya tepkisi çok gerçekçi ve soğukça oldu. Alec Randall, mültecilerin, Romanya'ya geri dönmeleri halinde çok güç şartlarla karşılaşacakları konusunda Harvey ile aynı fikirde olduğunu söyledi ancak geminin Filistin'e gitmesinin sakıncalarını sıralayarak, Musevilerin, Filistin'e gitmesinin, İngiltere'nin politikasında bir kopukluğa neden olacağını yazdı. Charles Baxter de Struma gemisinin ve içindeki Musevilerin Filistin'e kabul edilmesinin, gemiler dolusu Museviyi bu ülkeye çekeceğini belirtti.

Uzun tartışmalardan sonra İngilizler gemideki 16 yaşın altındaki çocukların Filistin'e girmesine izin verilmesine

25 ŞUBAT 1942 TARİHLİ TASVİRİ EFKAR

BOZKURT

Tasviri Efkar

769 Rumanya Yahudisi bulunan Struma vapuru Karadenizde battı

Gemi tamir bahanesiyle 70 gün
İstanbulda beklemişti

MÜESSİF E HÂDİSESİ

Von Papen ve
edildiği zanedil
tertup Ankarada
teessür

24 Şubat 1942 - Ankarada... Struma vapuru... 769 Rumanya Yahudisi... Karadenizde battı...

Milli Şef, Başvekil, Har Büyük Elçi ile refik Bıradam parçalandı

Japen Haberleri

Avustralyanın
İngiltere ile
muvasalası
kesildi

Askeri Vaziyet

İlkbahara girerken

Çung King de harp ateşleri hareketler baştı

karar vermişti, ancak sabrı taştan ve beklemekten sıkılan Türk yetkililer, geminin gerisin geriye Romanya'ya dönmesine karar verdiler. İngiliz büyükelçisi bu karar karşısında sesini çıkarmadı.

Aynı gün öğle vakti Struma'nın yanına bir kılavuz yanaştı ve Stoliar gemiye çıkanlardan birine "Kılavuz bizi Karaçeniz yönüne mi Akdeniz yönüne mi götüreceksin?" sorusunu sordu. Gemi-

ye çıkan polis yetkililerinden biri bir süre sonra kötü haberi verdi. Yolcular bu karara karşı koydular ve polislerden ikisini denize bile attılar, ancak karşı koymaları pek başarılı bir sonuç vermedi. Gemiye yanaşan bir kılavuz demirin zincirini keserek Struma'yı Karadeniz'e doğru çekmeye başladı. Gece saat 22.00 sıralarında Karadeniz'e çıkan gemiden ayrılan kılavuz Köstence'ye doğru gitmeleri için kaptana talimat verdi.

709 REFUGEES LOST IN STRUMA; SHIP SINKS IN BLACK SEA

Agency Statement on Efforts to Save Fugitives

Struma havaya uçup, bir tanesi dışında tüm yolcular Karadeniz tarafından yutulunca Filistin'de Musevî topluluklar protesto eylemlerine başladılar. Genel grev yaptılar, Kudüs'deki hükümet binasının kapısına bomba astılar. Filistin'deki İngiliz Yüksek Komiseri MacMichael'in fotoğraflarını bastırıp altına "Cinayetten aranıyor" yazarak duvarlara astılar. İngiltere, Musevîlere karşı Hitler'in yöntemlerini uygulamakla suçlanıyordu artık...

O geceyi Türk karasularının 1.8 mil kadar açıklarında geçiren yolcular, Türklerin bu kararını inanılmaz buldular. Stoliar yolcuların birbirlerine "Bu motoru bozuk gemi ile Köstence'ye nasıl gideriz?" şeklinde sorular sorduklarını söyledi. Hiçbiri Türklerin hangi düşünceye göre bu kararı aldığını kestiremiyordu. Aynı gün Londra'da bir yetkili yılın o zamanlarında Karadeniz'in çok sert olabileceğini ve geminin batma ihtimalinin bulunduğunu belirterek, Musevî mültecilerin ölümüne âlet edilmek istemediğini kaydetti.

Struma ertesi sabah 24 şubat günü saat 09.00'a doğru havaya uçtu. Stoliar, insanüstü bir gücün kendisini havaya uçurduğunu ve daha sonra büyük bir hızla suya düştüğünü anlattı. Su yüzüne çıktığı zaman gökten hâlâ tahta parçaları düştüğünü ve ortalıkta gemi görünmediğini söyleyen Stoliar şöyle devam etti:

"Su buz gibiydi ve deniz insanlarla doluydu. Hepsi de canlarını kurtarmaya çalışıyordu. Denizde olanlar, geminin tahta bölmelerindekilere, metal bölümlerde bulunan yolcuların üçte ikisi ise hemen boğulmuşlardı. Denize düşenlerden çoğu da kısa sürede öldü. Ben ise kalın deri bir palto giydiğimden soğuğa karşı daha dayanıklı idim.

Bir süre geminin tahta parçalarına sarılarak su üzerinde durmaya çalıştım ve birinin yardıma gelmesini bekledim. Daha sonra birkaç kişi daha aynı tahta parçasına sarılarak batmasına neden oldu, ancak vakit geçtikçe çoğu soğuğa dayanamayarak ölmeye başladı ve denizde sürüklenerek yokoldu. Öğleden sonra tahta parçasına tutunan tek kişi

ben kalmıştım."

Daha sonra su denizde yüzen bir bank gören Stoliar ona sarılarak su üzerinde durmasını kolaylaştırdı. Kıyıya çok yakın olmasına rağmen hiç kimse yardıma gelmiyordu. Birkaç saat sonra hava kararmaya başlarken, bir kapının üzerinde yatmakta olan bir adam gören Stoliar yanına giderek adamın sal olarak kullandığı kapının üzerine bindi.

Salın üzerindeki adamın, geminin ikinci kaptanı bir Bulgar olduğunu öğrenen Stoliar, "Hiç olmazsa şimdi iki kişiydik ve sırt sırta oturarak birbirimize destek oluyorduk" dedi.

Bulgar ikinci kaptanın kendisine olayı anlattığını belirten Stoliar, "İkinci kaptan sabaha karşı güvertede dolaşırken Türk kıyılarından atılan bir torpilin gemiye doğru geldiğini görmüş ve hemen koşarak kaptana haber vermek istemiş, ancak tam kaptan köşkünün kapısını açarken gemi havaya uçmuş ve kapıyı da bu şekilde elde etmiş" diyerek geminin uçurulmasının ardındaki gerçeği açığa çıkardı.

İki adam bütün geceyi yardım için bağırarak geçirdiler, aslında kendileri de kimsenin duyup yardıma gelmeyeceğini biliyorlardı ama uyanık kalabilmek için tek çareleri bu idi. Gün doğarken buz gibi suyun içinde 24 saate yakın vakit geçirmişlerdi. Stoliar bir ara Bulgar'ın salın üzerinden kaydığını hissettiğini, düşmesini önlemek için tutmaya kalkıştığında da ikinci kaptanın ölmüş olduğunu gördüğünü belirtti.

Kısa süre sonra Stoliar kendisine doğru gelen bir yük gemisi gördü. Gemi Stoliar'ın yakınlarındaki bir deniz fenerine işaret vererek fenerden bir san-

dalın gelip onu denizden almasını sağladı. Stoliar deniz fenerinde zaman zaman bayılarak ve kendine gelerek iki gün geçirdikten sonra fener bekçisi kendisine verilen bir emre göre denizde bulduğu yabancıyı bir otobüse bindirdi. Stoliar'ı otobüste en önde oturtular ve şoföre de kendisini bir polis karakolunda bırakması için talimat verdiler. Polis karakolunda birkaç saat kalan Stoliar'ı daha sonra bir ambulans ile askeri bir hastaneye götürdüler. Stoliar bu hastanede kendisine çok şüpheli bir kişi gibi davranıldığını, kapısının önünde gece gündüz devamlı bir nöbetçi bulundurulduğunu ve kimse ile görüşmesine izin verilmediğini söyledi.

Stoliar, Musevî mültecilerin neden olduğu sorunlardan bıktıkları ve ileride daha fazla mültecinin gelmesini önlemek için Türk yetkililerinin "Struma" gemisini isteyerek batırdığı kanısındaydı. Bulgar ikinci kaptanın kendisine torpilin Türk kıyılarından atıldığını söylemesinden sonra, Türklerin de gemiyi motoru bozuk şekilde Karadeniz'de bıraktıklarını düşünen Stoliar, geminin istenerek torpillendiği fikrine gittikçe daha çok inanmaya başladı. Kendi kendine "Bozuk bir motorla Köstence'ye dönmemiz nasıl beklenebilirdi? Demek ki Türklerin bizi Köstence'ye göndermeye baştan niyetleri yoktu" şeklinde bir de yorum yaptı.

Ancak bu varsayım hiçbir zaman kesin olarak kanıtlanamadı. Bazıları Struma'nın bir Sovyet denizaltısı tarafından batırıldığını öne sürerken, diğerleri bunun bir Alman denizaltısı olduğunu iddia ediyor, bir kısım da geminin bir mayına çarparak havaya uçtuğu fikrini savunuyordu. Ancak Stoliar kendi iddiasının doğru olduğunu ısrar ederek patlamadan sonra Türklerin mültecileri denizden kurtaracak tekneler göndermemelerinin de bu iddialarını güçlendirdiğini söyledi.

Alec Randall, "Bu olay hakkında daha çok şey görüp duyacağız" derken haklı idi, çünkü Filistin'deki Musevî topluluğu olayı protesto için genel grev ilan etti. Kudüs'teki hükümet binasının kapısına bir bomba asıldı. Abraham Stern'in terörist örgütü tarafından basılan, "Filistin'deki İngiliz Yüksek Komiseri Harold MacMichael cinayetten aranıyor" şeklindeki bildiri tüm ülkedeki duvarlara yapıştırıldı. New York'ta yapılan bir toplantıda da İngilizler, Musevîlere karşı Hitler'in usullerini uygulamakla suçlandı.

MacMichael ise faciadan sonra bile Musevîlere karşı sert tutumunu korudu ve "Bu insanların kaderi çok acıklı idi ancak yine de onlar İngiltere ile savaşta olan bir düşman ülkeden gelmekteydiler ve Filistin'in onlara karşı bir mecburiyeti yoktu" dedi. 19 martta da Londra'yı Stoliar ve onun gibi birkaç istisnaya bile Filistin'e girme izni vermemesi için uyardı. Bu kişilerin kabul edilmesi halinde, Filistin'in tüm göçmen kurallarının çiğneneceğini öne süren MacMichael ancak koloni sekreterinin özel isteği üzerine sadece Stoliar'a Filistin'e giriş izni verdi.

Piyasada, kulağı sigara ile yakılmış İnönü resimli 2.5 ve 5 liralıklar bollaşmıştı

ALTIN devri Birinci Dünya Savaşı'yla kapanmıştı. Almanya'da bastırılan kâğıt paralar, yavaş yavaş piyasayı sarmış, dört kâğıt lira bir altın olmuştu. Cumhuriyet döneminde ise, on kâğıt lira bir altındı.

İkinci Dünya Savaşı ise, Türk lirasının son saltanat yılları olacaktı. Savaşın başladığı gün 150 kuruş olan dolar, savaş sonunda durmadan değer kaybedecekti.

1939 yılında 270 milyon olan bütçe, 1944'de 550 milyona varmıştı. Dar gelirlielerin artan fiyatlar karşısında düştüğü güç durum ülkede genel bir hoşnutsuzluk yaratmıştı. Paralarda Atatürk resimleri kaldırılmış, yerlerine İnönü'nün resimleri konmuştu. Bu nedenle piyasada sigara ile kulaklarından yakılmış İnönü resimli 2.5 veya 5 liralıklara bol bol rastlanıyordu.

Bu dönem, CHP grup toplantılarının en sert oturumları, fiyatlar, rüşvet ve hükümetin aldığı önlemlerin dile getirdikleri oluyordu. Böyle bir grup toplantısında uzun yıllar Atatürk'ün genel sekreterliğini yapmış olan tarihçi Hikmet Bayur şöyle bağırırmıştı:

"Şüphelendiğiniz memurlardan mal bildirimini istiyorsunuz. Asıl isteyeceğiniz yüz lira kadar maaş alan memurların nasıl yaşadıkları konusunda belgedir."

Savaşın başladığı günlerde, İstanbul'da oturan Alman Kölnnischer Volkszeitung gazetesinin Türkiye muhabiri Franz V. Caucig, Türkiye'deki yaşantıyı şöyle dile getirmişti:

"Ramazan ayı büyük kâmil bayramı ile bitti. İstanbul tekrar sakin geceler beldesi oldu. Kahvehaneler akşamları erken kapanıyor. Oruç tuttukları için gündüz bir fincan kahvenin hasretini çekenler, akşamları kahve içme alışkanlıklarının daha ne kadar süreceğini kara kara düşünüyorlar.

Kahve stokunun ancak iki aylık ihtiyaca yeteceği sanılıyor. Brezilya'dan yeniden kahve getirmek ve bu kahveyi yabancı gümrüklerden geçirmek mümkün olacak mıdır? Yoksa birkaç gün önceki gibi, yine büyük bir stok Marsilya'da Fransızlar tarafından tutuklanacak mı? Bunları bilmek için biraz beklemek gerekli.

Savaş, pahalılık ve rüşveti de beraberinde getirmişti. CHP Grubu'nda bir gün Hikmet Bayur şöyle bağırırmıştı: «Şüphelendiğiniz memurlardan mal bildirimini istiyorsunuz. Asıl isteyeceğiniz, yüz liraya kadar maaş alan memurların nasıl yaşadıkları konusunda belgedir»

EkmeK karnesi • ÇOCUKLAR İÇİN

Şurası bir gerçek ki, Kurban Bayramı bu yıl Türkiye'de ilk kez karışık hislerle karşılanıyor. Yasalar durmadan ağırlaştırıldığı için pahalılıktan bayram hediyesi almak hatırdan bile geçirilmiyor. Mağazalarda alışveriş azalmıştır. Görünüşe göre bazı fabrikaları da kapatmak gerekecektir. Çünkü yedek parça ve hammadde sağlama olanağı kalmamıştır. Türkiye'nin, "Alman ekonomik egemenliğinden" kurtulmak, yalnız İngiltere ve Fransa ile ticaret yap-

mak kararı verdiği günden beri, Almanya ile ticareti durmuştur. Fakat İngiltere ve Fransa ile ticareti başlamamıştır. Bunun ne zaman başlayacağı ve "Almanya boşluğunu" doldurup doldurmayacağı kuşkuyla izlenmektedir.

Şimdi yalnız ülkeye gelebilecek ekonomik krizden, ekmeK fiyatının artmasından — buğday satıcısı bir ülkede bu durum gariptir— alıcı bulamayan ekinin yığılıp kalmasından söz edilmekte, fakat gelecek konuşulmamaktadır.

Plan tasarlamaktan, olanakları hesaplarmaktan çekinilmektedir. Ülkede korkunç bir manevi baskı duyulmaktadır.

Durum böyle iken yeni demiryollarının yapıldığı haberleri yayılıyor. Gazetelerde işletmeye yeni açılan Karabük Çelik Fabrikası ve bakanların gezileri konusunda bol bol haberler okunuyor. Fakat bütün bunlar ekonominin durgun görünümünü ortadan kaldırmıyor. Karabük'ün ne kadar çalışacağını kimse bilmiyor. Çünkü bu işletmeye kömür veren Karadeniz bölgesinde üretim yavaşlamıştır. Ankara'da yeni Millet Meclisi inşaatına ara verildiği de biliniyor. Çünkü gerekli malzeme Almanya'dan getirilemiyor.

'Türkiye'nin demokratik ülke' olduğu durmadan tekrarlandığı şu sıralarda bu inşaatın durması çok manalıdır. İngiltere ve Fransa ile dostluk sözleşmesinden sonra "Demokrasi" kelimesi moda olmuştur. Fakat gerçek demokrasinin örneklerini halka göstermek için pek az şey yapılmaktadır.

Çarşıdaki esnaf ve büyük tüccarın, Trabzon, İstanbul, İzmir ve Mersin'deki ihracatının, Türkiye'yi ekonomik yönden yabancı ülkelerin vereceği borçlara muhtaç eden ve Türkiye'yi politik olarak yalnızlaştıran bir hükümete karşı oy vereceği muhakkaktır.

Bu, belki biraz abartılmış bir yaklaşımdı ama, gerçekleri de yansıtıyordu. Hükümet savaşın çıkmasından dört ay sonra yani 18 ocak 1940'da fiyatları sabit tutmak, stokçuluğu önlemek ve aşırı isteklere karşı çıkmak gerekçesiyle "Milli Korunma Kanunu" çıkartmıştı. Her ilde kurulan Millî Korunma Mahkemeleri, ticaret ve ekonomi kurallarına uyulmadığı için sadece "terör" mahkemeleri oluyordu.

Savaş Türk diline yeni kelimeler kazandırmıştı. Bunlardan biri hacıağa diğeri de karaborsa kelimeleriydi. Bu iki kelimenin de öyküsü şöyleydi:

Bir Alman gazetesi, savaş içindeki ilk Ramazan Bayramı için şöyle diyordu: «Kahve stokunun iki aylık ihtiyaca yeteceği sanılıyor. Artan fiyatlar karşısında bayram hediyesi almak kimsenin aklına gelmedi»

Savaşın başlamasıyla fiyatlar birdenbire o günün ölçülerine göre çok artmıştı. Hükümet ise piyasayı tutmak için önce tasarruf sonra da "narh" ve "vesika" yoluna başvurmuştu.

İlk olarak gazete kâğıtlarında tasarrufa girilmişti.

Savaş öncesinde 12 sayfa çıkan gazeteler, önce 8 sonra 6, daha sonra da 4 sayfa çıkmak zorunda bırakıldılar. Dışardan getirilen gazete kâğıdı, gazetelerin baskı adetlerine göre değil de, her gazeteye aynı miktar verildiği için, büyük baskıya sahip gazeteler güç duruma düştüler. Baskısı az olan gazeteler de, ellerindeki bol kâğıdı saklı piyasada satmaya başladılar ve çoğu kısa zamanda milyoner oldu. Böylece Türkiye'de "karaborsa" kelimesi doğmuş oldu.

Hükümet buğday, çavdar, arpa ve darı gibi ürünlerin satışını kontrol altına alması, Toprak Mahsulleri Ofisi'ni kurarak dağıtım illere göre yapmaya başlamıştı. Yün ve pamuk gibi ürünlerin fiyatlarına da "narh" konmuştu. Böylece Sümerbank üreticiden belli bir fiyatta pamuk alıyor ve bunları işleyerek kumaş olarak tüketiciye satıyordu. Ancak Sümerbank, yurt gereksinmelerini karşılayamadığı için pamuk alan kişiler de vardı. Bunlar da hükümetin koyduğu narhtan yararlanarak pamuk alıyorlar ve işleyerek halka satıyorlardı. Bu satışlar yüksek fiyatlarla olduğu için, güneylilerin pek çoğu savaş zengini olmuşlardı. Bu savaş zenginleri de hesapsız, kitapsız para harcadıkları için

İstanbul halkı onlara "Hacıağa" adını takmıştı.

Bu söylentiler o kadar çoğalmıştı ki, sonuçta İnönü 1942 yılında Meclis'i açarken şöyle konuşmak zorunda kalmıştı:

"Siyasî çıkarları için her bunalmı büyük bir fırsat belleyen ve hangi yabancı ulusun çıkarı için çalışan vurguncular, toprak ağaları, açgözlü ve fırsatçı tüccar ve bazı politikacılar, büyük bir ulusun bütün yaşantısını mayınlamayı denemektedirler."

1941'den sonraki yıllarda 25 milyonluk Türkiye'nin iki milyonu aşkın bir ordusu vardı. Bu nedenle köylülerin birçoğu askere alınmış, üretici olmak yerine tüketici durumuna geçmişlerdi. Bu nedenle ülkede hububat sıkıntısı başlamış yurt, Kanada buğdayına muhtaç olmuştu.

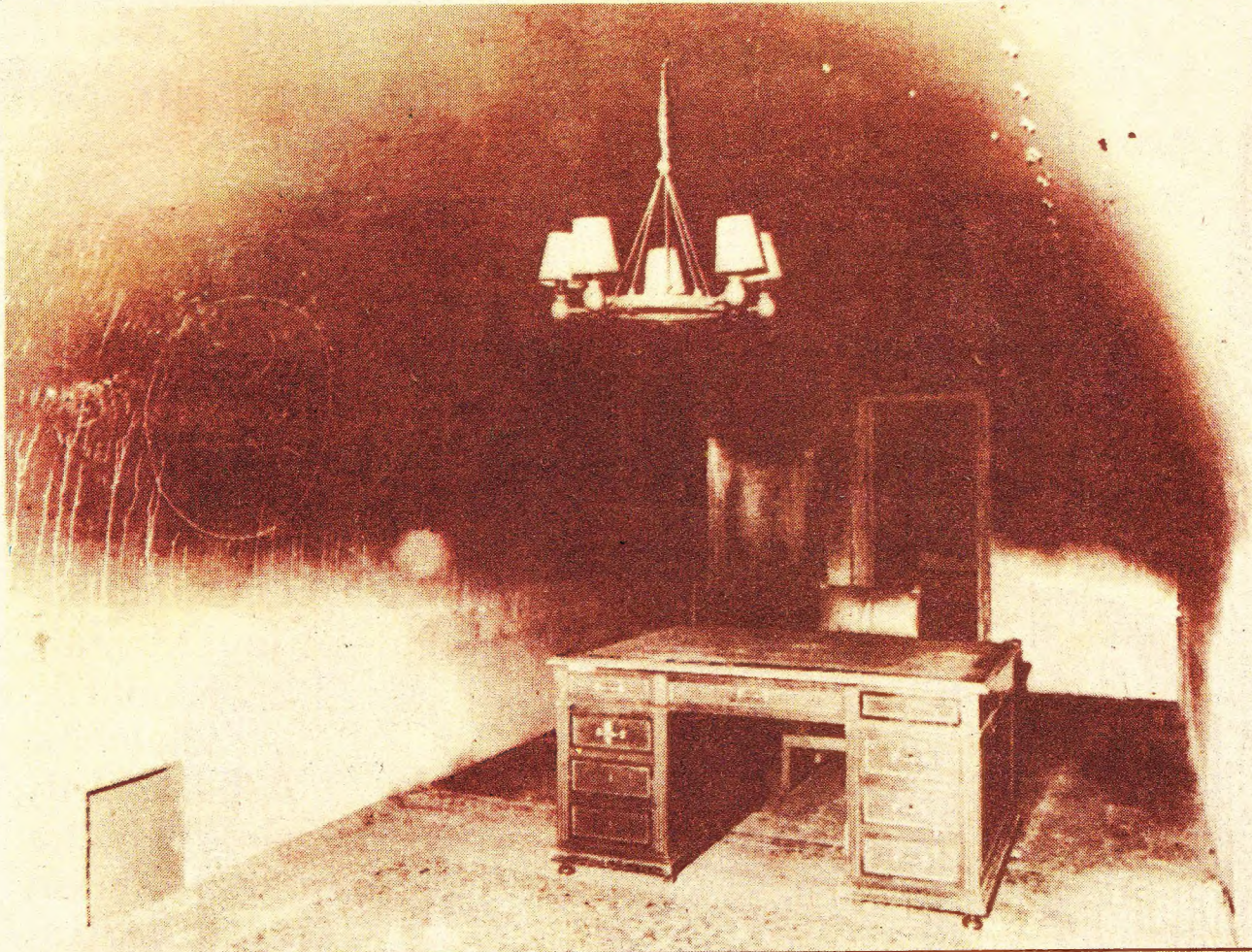
Ekmek vesikaya binmişti. Çocuk, memur, işçi ve ağır işçi şeklinde ayrılan vesikalar kısa zamanda karaborsaya düşmüştü. Ağır işçi vesikalarının karaborsadaki fiyatı 2.5 liraydı. Bu vesikaları sahte olarak basan birçok küçük matbaa daale geçmişti.

Ülkede buğday sıkıntısı vardı ama, bir başka gerçeği de o günlerde Meclis Başkanı Abdülhalik Renda şöyle dile getiriyordu:

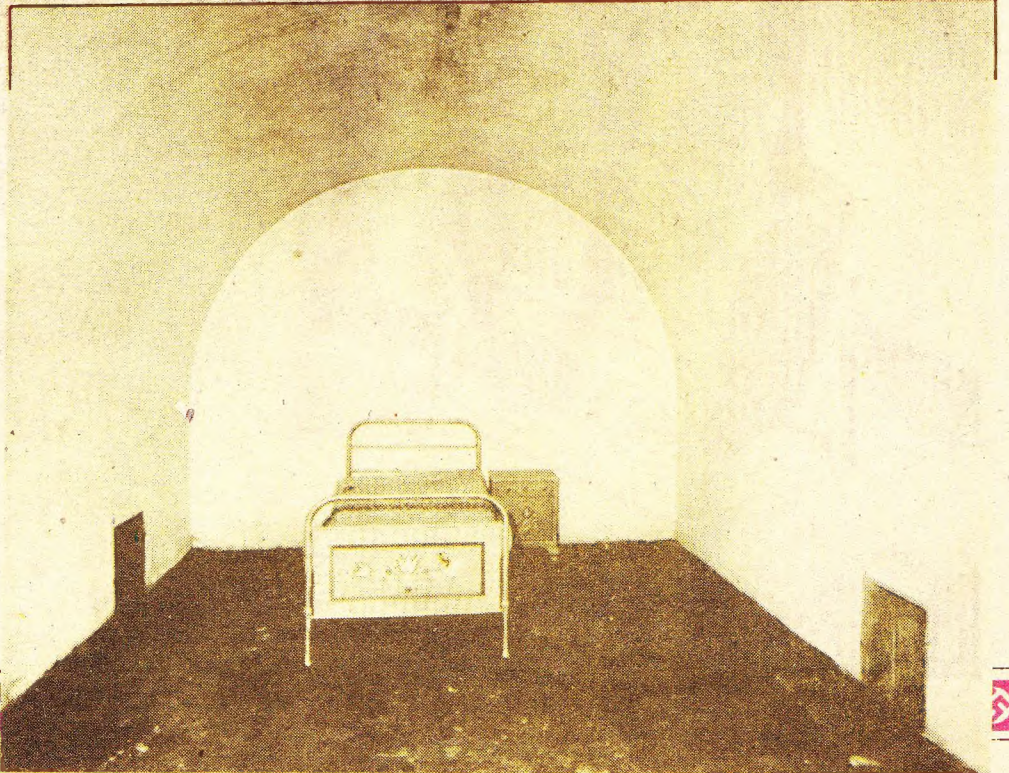
"Orta Anadolu ve buğday depoları dolup taşsa, yine İstanbul sıkıntı çeker. Mesele buğday sorunu değildir. Buğday taşınması sorunudur. Tek hat demiryolu ile hem Anadolu'nun buğdayını, hem de insanını veya askerini İstanbul'a taşımak mümkün değildir."

Hitler'in SİĞİNAĞINDAN GÖRÜNTÜLER

Obersalzberg dağının altındaki sığınakta bulunan Hitler'in bürosu (solda) koltuklar, bir yuvarlak masa, çalışma masası (üstte), bir deri koltuk ve büyük bir halı ile döşenmişti. Çalışma masasının arkasındaki kapıdan Hitler'in yatak odasına geçiliyordu. Aynı sığınakta bulunan Eva Braun'un yatak odası (sağda) ise Baviera-Rustik stilinde çiçek süslemeli bir çelik karyola ve bir komodinin ile döşenmişti.

Millî Mücadele'de

Millî
Mücadele'nin
ilk mitingi
Samsun'da
yapılmıştı.
Samsun'un
Havza ilçesinde
yapılan bu
mitingi Mustafa
Kemal de
izlemişti.
Aslında Millî
Mücadele'yi halka
anlatmayı ve halkın
katılmasını
sağlamayı amaçlayan
bu mitingin
düzenlenmesini
isteyen Mustafa
Kemal'di.
Mustafa Kemal'in
Samsun'a çıktıktan
sonra gittiği Havza'da
düzenlenen, Millî
Mücadele'nin
bu ilk mitinginin
oldukça
ilginç bir
öyküsü vardır

İLK MİTING

Mustafa Kemal, Havza Belediye Başkanı İbrahim Bey'e ,
«Halka yol göstermek icabeder» dedi...

«HALKIN SESİNİ

ÇIKARMASI

ZAMANI GELMİŞTİR!»

ATATÜRK'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'da Anadolu topraklarına çıkararak başlattığı Milli Mücadele'nin ilk mitingi de Samsun'da yapılmıştı. Mustafa Kemal bu ilk mitingin bir camide düzenlenmesini istemiş ve Havza ilçesindeki mitingi kendisi de yakından izlemişti.

Milli Mücadele'yi halka anlatmayı ve halkın katılmasını sağlamayı amaçlayan ve bir bakıma ulusal kurtuluş hareketinin halk kitleleri içinde ateşlenmesini sağlayan bu ilk Havza mitinginin ilginç bir öyküsü vardır.

Samsun'a çıktıktan bir hafta sonra Havza'ya giden Mustafa Kemal Paşa, burada Ali Baba'nın otelinde misafir edilmişti. Önce halk temsilcileriyle görüşüp milletin mücadeleye hazır olduğunu saptayan Mustafa Kemal, otelin sahibi Ali Baba vasıtasıyla Belediye Başkanı İbrahim Bey'i çağırtmıştı.

Havza Belediye Başkanı'yla görüşen Mustafa Kemal Paşa, kendisine özetle şunları söylüyordu:

«— Halkın sesini çıkarması zamanı gelmiştir. Ondan önce, bu halka yol göstermek icap eder. Binaenaleyh, önümüzdeki cuma günü, namazdan sonra Büyük Cami'de mevlüt okutunuz. Mevlüt bitince dışarda fişek atılarak işaret verilsin. Böylece her üç camiden halk ellerinde bayraklarla ve tekbir getirerek alayla çıkıp miting yerinde toplansın. Miting yeri, bu otel ile Belediye Dairesi arasındaki sahadır.»

Mustafa Kemal Paşa'dan bu emri alan Havza Belediye Başkanı İbrahim Bey, daha sonra şunları anlatıyor:

— Mustafa Kemal Paşa biraz düşünerek: «Dur, dedi, bu arada yapılması gereken bir iş daha var. Camide mevlüt bittikten sonra, hitabeti kuvvetli bir arkadaşınız, halka silahlanmak lâzım geldiğinden, zira düşmanların elinde esir bulunan padişah'tan bir medet ummanın manasız olacağından bahisle bir nutuk irad etsin.»

Bu emri aldıktan sonra Paşa hazretlerine sordum:

— Miting yerinde kimin söz söylemesini münasip görüyorsunuz efendim? Çenesini avuçlayıp bir lâhza daldıktan sonra:

— Bir hoca efendi, dedi.

Bu durum karşısında arkadaşları toplayarak, gerekli hazırlıklara başladık. Civar köylerden birinde bulunan Hoca Sıtkı Efendi'ye haber gönderdik.

Artık her hazırlığımız tamamı. Cuma geldi çatı. Namaz kılınıp bitti ve mevlüt okundu. Şeker bulunmadığından, cemaate külahlar içinde çekirdek-siz kuruüzüm dağıtıldı.

Sıra mitinge geldi. Halk toplanmış, sahayı doldurmuş, tam nutuk başlayacak... Fakat bu işe memur ettiğimiz Hoca Efendi'yi koydunsa bul! Sağa sola adam koşturduk; nafile!

Yok, yok!

Paşa da oturduğu yerden, sinirlendiğini belirten bir halle bizi gözetliyor. Baktım, halk da sabırsızlanıyor, hemen Paşa'nın yanına vardım.

— Efendim, dedim, buyurunuz. İcap eden şeyler miting mahalinde söylenecektir.

Hiç sesini çıkarmadan yerinden kalktı.

Mustafa Kemal Samsun'da halk temsilcileriyle konuştu önce. Sonuç istediği gibi, halk Milli Mücadeleye hazır. Mustafa Kemal artık mücadeleye alanında konuşulsun istiyordu.

Millî Mücadele'de

İLK MİTİNG

Ben elimde bir bayrak, en önde gidiyordum. Havza'nın en büyük şeyhi Ali Baba ile diğer bütün hacılar, hocalar, dervişler de ağır ağır beni takip ediyorlar. Ortalık tekbirlerle uğulduyor. Diğer camilerden çıkanlar da sokak başlarında bize katılıyorlar. Fakat halka hitap edecek olan Hoca Sıtkı Efendi hâlâ bulunamadı. Bizi bir telâş aldı, ne yapacağız diye düşünüyoruz.

İYİ AMA, KİM SÖYLECEK?

O sırada, Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetinde bulunanlardan Doktor Refik Bey (Saydam), önüme çıkarak:

— İbrahim Efendi, ne düşünüyorsunuz? Halk işte hazır, toplanmış bekliyor. Ne söyleyecekse söylensin, diye konuştu.

İyi ama, kim söyleyecek?

Bu müşkül durumda arkadaşlardan Fuat Bey'e rica ettik, kürsüye çıktı ve şöyle konuştu:

— İştel. Yunanlıların yaptığı mezalimi görüyorsunuz. Biz de burada bir istilâ tehlikesi karşısındayız. İhtiyath, tedbirli, uyanık bulunmak ve hemen

silahlanıp düşmana karşı koymak lâzımdır.

Ondan sonra ben kürsüye çıktım, aynı mealde bazı söyler söyledim ve:

— Burada, bu Havza sokaklarında gördüğünüz Rum çeteleri, asker kaçakları filân olmayıp Yunanlıların eskiden beri güttükleri siyasi maksatlarının mahsulü birer icra kuvvetidir. Bunların emel ve gayeleri artık meydana çıkmıştır. Bununiçin canımıza kasteden düşmana karşı alınması gereken tedbirleri almak vazifemizdir. Haksız işgallere nihayet verilmek üzere gerektiği şekilde protesto edeceğiz. Bizi tevkül eder misiniz? dedim.

Ortalık:

— Hay hay! sesleriyle çınladı.

Kürsüden indim ama, içimde bir ukde vardı. Biliyordum ki, Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin huzurlarında yapılan bu ilk miting, emirlerine ve arzularına uygun biçimde yapılamamıştır. Bundan üzülyordum. Tam o sırada yanımıza şeyhimiz Ali Baba'nın oğlu otelci küçük Ali Baba geldi:

— Paşa sizi çağırıyor, dedi.

Hemen yanlarına koştum. Odaların da pencerenin önünde, sokakta dağılmakta olan halka bakıyorlardı. Yüzle-

«Mevlût okundu, fişekler atıldı, sıra mitinge geldi. Halk toplanmış, sahayı doldurmuş, tam nutuk başlayacak... Fakat bu işe memur ettiğiniz hoca efendiyi koydunsa bul!..

rinden anladım ki, durumdan memnun değiller. Başlarını çevirerek sert bir sesle:

— Yaptığınızı işi beğendiniz mi? dedi.

Ellerimi oğuşturarak:

— Efendim, dedim, bu işe memur ettiğimiz hatip Hoca Efendi, Rum eşkiyalarının tehdidine mâruz kalmış olmalıdır ki, bulunduğu köyden buraya gelemedi. Biz de çok müteessir olduk. Fakat hatibin geleceğinden emin olduğumuz için, ona göre hazırlanmıştık. Bu sebeple, emrivaki karşısında şaşardık, lâzım geldiği şekilde hareket edemedik. Affınızı dilerim.

Mustafa Kemal Paşa, birdenbire yumuşayan bir sesle şöyle dedi:

— Ben de sizin gibi bir ferdim. Ve aranızda sonuna kadar, fert olarak çalışacağım. Bu memleketi hep beraber kurtaracağız. Ortada gizli kapaklı hiçbir şey yoktur ve olmamalıdır. Samimi, doğru ve açık kalpli olmalıyız. Bu mitingin tekrar, ama noksansız olarak yapılmasını isterim.

MITİNG TEKRARLANIYOR

Mustafa Kemal Paşa'nın bu isteğine uyularak Havza'daki miting bir hafta sonra tekrarlandı ve bu kez gerçekten görkemli ve heyecanlı bir biçimde gerçekleştirildi.

İlk mitinge gelemediği için, mitingin sönük geçmesine neden olan hatip Hoca Sıtkı Efendi, bu olayı şöyle anlatmaktadır:

— Havza'dan Bayram Con Bey'in bana gönderdiği haberi çok geç aldım ve "Sıtkı Hoca korktu da gelemedi" şayiasını duyunca beynimden vurulmu-

19. Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Kurtuluş Savaşı'nı başlatan Mustafa Kemal, Samsun'da geçirdiği günlerde "Mintika Palas" otelinde kalmıştı.

şa döndüm. Hemen cübbemi sırtıma alınca, doğru Havza'ya koştum.

"Ben korkak adam değilim. Neler emrediyorsanız edin, derhal yapayım" dedim.

"Önümüzdeki cuma günü miting tekrar edilecek ve sen çıkıp halka hitap edeceksin" dediler.

"Hazırım" cevabını verdim.

Gün geldi. Camiler, sokaklar, meydanlar, her taraf bağrıyanık halkla doldu. Mustafa Kemal Paşa hazretleri de, şimdi Belediye Dairesi olan o zamanki Ali Baba Otel'i'nin penceresinden bize bakıyordu.

Tekbir ve tehliller ile (Lâilâheillallâh sözcüğünü söylemek) ağır ağır yürüyerek meydana vardık. Olanca takatimi kullanarak, heyecan içinde söyledim; söyledim...

"Ey cemaat! diyordum. Düşmana karşı koymak için elde sopa lâzımdır. En gücü yetmeyen, en fakir Müslüman ve Türk bile bugünden tezi yok, birer sopa olsun edinmelidir. Buna da iktidarım yok, diyebilen kimse var mı?

Varsa, o da evindeki kazmayı, keseri, bıçağı, o da yoksa yumruğunu hazırlasın. Artık zamanı gelmiştir. Hazreti Allah da, Peygamberimiz Efendimiz de böyle emrediyor."

Böylece mükemmel bir miting yapıldı. Dualar edildi ve tekbirlerle dağıldı.

ATATÜRK'ÜN SÖZLERİ

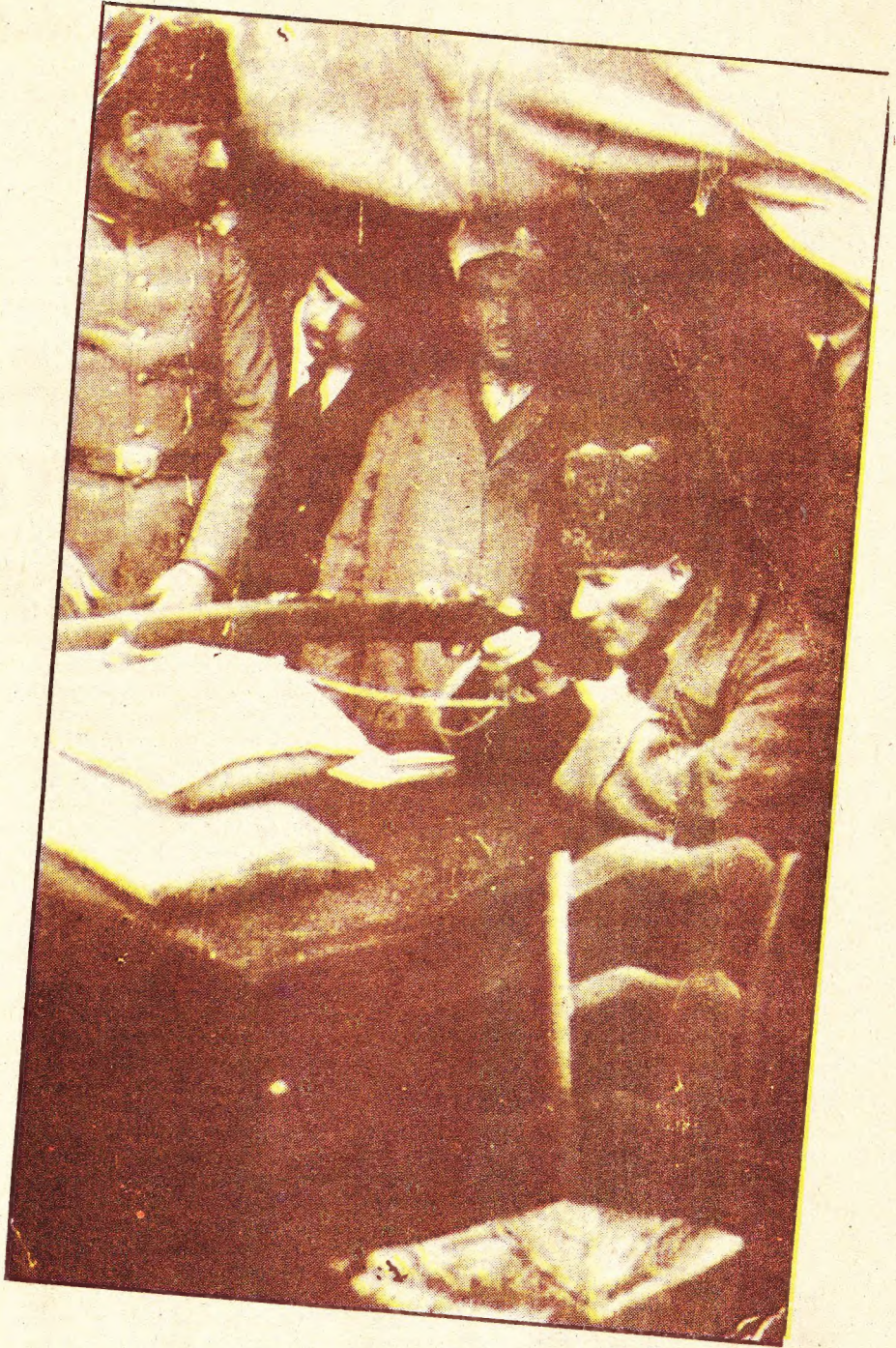
Biraz sonra Mustafa Kemal Paşa hazretleri, Belediye Reisi İbrahim Bey'i çağırttı:

"Memnun oldum. İstedğimiz gibi bir miting yapıldı. Hoca Efendi de pek güzel konuştu. Artık benim de burada vazifem tamam oldu. Daima sizinle muhabere edeceğim. Müsterih olun. Ben de sizin gibi bir fert olarak, İnşallah kazanacağımız zafere kadar beraber, el ele çalışacağız" diyerek vedalaştı ve ertesi günü Amasya'ya müteveccihen buradan ayrıldılar.

Milli Mücadele'nin ilk mitingi Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Samsun'un Havza ilçesinde işte böyle gerçekleştirilmişti.

Atatürk, zaferden sonra 20 Eylül 1924'te yeniden Samsun'a gittiği zaman, Belediye'de onuruna verilen yemekte, Samsun'a ilk gelişinin anısını şöyle anlatmıştı:

"— Düşmanlar İzmir'e çıktığı ve bütün vatanı parçalamaya karar verdikleri günlerde idi ki, İstanbul'dan çıkarak, Samsun'a gelmişim. Bu güzel şehirde yabancı askerler dolaşıyordu. Ahalinin dahil ile bağlılığı, Merzifon'da

Mustafa Kemal Samsun'a çıktığında artık halkın harekete geçmesi gerektiğine karar vermişti. "Halk sesini çıkarmalı," diyordu. Halkın sesini nasıl çıkaracağını da bizzat gösteriyordu... Havza mitinginde konuşan Hoca Sıtkı Efendi de bana uygun olarak halka, "Bugünden tezi yok" diyordu. "Her Müslüman, her Türk bir sopa olsun edinmelidir" diye haykırıyordu.

bulunan yabancı askerlerle kesilmişti. Karadeniz'e açık olan bu şehir ve onun vatanperver halkı düşman donanmasının tehdidi altında bulunuyordu. Fakat bunlara rağmen ben Samsun'u ve Samsunluları gördüğüm zaman, memleket ve millete ait bütün tasavvurlarımın,

kararlarımın her halde kabili istihsal olduğuna bir defa daha kuvvetle kani oldum.

Samsunluların vaziyetlerinde gördüğüm, gözlerinde okuduğum vatanperverlik ve fedakârlık beni müsbet kanaate ulaştırmaya kâfi gelmiştir."

NAMIK KEMAL'İN MEZARININ ÜSTÜNDE KURBAN KESEREK KANINI AKITTILAR

KAPIDA DURAN BİR MÜFREZE ASKER TABUTU SELÂMLADI

«**L**İVA Maiyet vapuru Kemal'in naşını Bolayır'a götürmeye memur edilmiş... Ertesi günü vapurla Gelibolu'ya gittim. Gelibolu'ya gelişimde, kim olduğumu, polise de söylemedim. Yatacak bir yer sordum. Bir meyhanenin üstünde büyücek ve döşeli bir oda gösterdiler. Oraya çantamı göndererek ben de gidip hemen soyundum. Bir kahve içip yatacaktım. Jandarma kumandanının beni görmek istediğini haber verdiler. Kumandan

geldi: "Mutassarrıf Beyfendi, arz-ı ihtiram ediyor. Burada kalmanıza razı değil. Hemen kendi henelerine buyurmanız ricasındadır" dedi. İtiraz ettim. İsrarına karşı, özürümü tekrar ederek, "Vapurda rahatsız oldum, kalkacak halim yoktur. Yarın gelir, hâk-i payilerine yüz sürerim" dedim.

"Kumandan gitti, yarım saat geçmeden meyhanenin önünde bir araba durdu.

"Mutassarrıf Nuri Bey bizzat gelerek hemen çantamın kaldırılmasını garsona emretti ve bana, "Burada kalmanız katiyen caiz değildir, buyrun" dedi.

"O gece mutasarrıfın evinde kaldım. Aynı gece kayınbiraderim Ekrem Bey de Çanakkale Kumandanı Asaf Paşa'nın botu ile Gelibolu'ya gelerek mutasarrıf beyin evinde birleştik.

"Verilen emir üzerine, Namık Kemal merhumun cenazesi Sakız'daki kabrinden çıkartılmış, tahnit mümkün olmadığından tabutu kurşunla sarılarak diğer bir sandığa konulmuş ve Maiyet vapuruna yerleştirilmişti. Ekrem Bey de yolcu vapuru ile Çanakkale'ye gelip oradan Gelibolu'ya gidecek bir vapur aramışsa da bulamamış, Asaf Paşa haber aldığından kendi botu ile Gelibolu'ya gönderilmişti. O gece orada kalınarak ertesi günü, mutasarrıf Beyin arabası ile Bolayır'a gidildi. İki gece, orada Şehzade Gazi Süleyman Paşa'nın türbesi bitişiğindeki odada kaldım. Üçüncü günü, Maiyet vapuru körfezde görüldü. Vapurun sancığı yarıya indirilmişti.

"Ben, ayağımdaki arıza sebebiyle, sahile kadar inemedim. Bir bölük kadar eskerle, Bolayır'ın çocukları, Ekrem ile beraber indiler. Mübarek tabut gelinceye kadar ben inişin başında bekledim. Oradan tabuta refakat ederek türbeye

kadar geldim.

"Kapıda bulunan bir müfreze asker tabutu selâmladı. Göz yaşları sel gibi akmaya başladı. Ben ise kendimi bilmeyecek bir hale geldim. Yanımdaki bir odaya götürdüler.

"Bilmiyorum, oranın âdeti midir? Bir kurban getirip mezarın üstünde kestiler ve kanını mezara akıttılar.

"Mukaddes tabut, mezara indirildikten sonra artık orada isimiz kalmadığından hemen Gelibolu'da hazır bulunan vapura binerek İstanbul'a döndük."

Namık Kemal'in torunu Cezmi'nin bu fotoğrafı onun son görüntülerinden biri sayılabilir. Çünkü Cezmi 21 yaşındayken hayata gözlerini kapadı.

Numan;

Namık Kemal'in dördüncü torunu... Ölmüş dedesinin adı eklenerek Numan Kemal diye çağrılan bu kişi, 2. Dünya Savaşı sırasında Dışişleri bakanlığı yapan Numan Menemencioğlu'ndan başkası değildir...

Şimdi, Namık Kemal ailesinin devamını, kızı Feride ile oğlu Ali Ekrem'in ve bunlardan olan çocukları, eski fotoğraflarla izleyelim.

Evvelâ, şurasını hemen belirtmek isterim ki, Namık Kemal'in kızı Feride'nin fotoğrafı yoktur. Neden? Namık Kemal, huyu itibariyle fotoğraf çekmekten, fotoğrafçı önünde uzun uzun poz vermekten hazzetmediğini yakınlarına çoğu zaman ifade etmiştir. Hatta: "Fotoğrafçıya poz vermek, benim için, sırat köprüsünden geçmek gibidir," diye lâtifelerde bulunmuştur. Bu nedenle, şairimizin mevcut fotoğrafları, parmaklarımızın adedini geçmez. Fakat damadı Rıfat Bey, fotoğrafa büyük değer verir. Feride ile evlendikten sonra birlikte bir fotoğrafhaneye gidip aldıkları resmi, babaları Namık Kemal'e gönderirler. Namık Kemal bu fotoğrafı hiç beğenmez. Çünkü Feride, Namık Kemal'in gözünde dünya güzeldir ve fotoğrafta hiç de bu güzelliğinden eser yoktur. Derhal fotoğrafı yırtar ve fotoğrafhanedeki negatifin de kırılmasını ister. İşte bu yüzden Namık Kemal'in tek kızı Feride'nin, çocuklarına ve torunlarına hatıra olarak bırakacağı bir resmi yoktur. Feride, kocasının defterdar olarak bulunduğu Şam'da 30 yaşında, veremden öldüğü zaman, arkasında dört öksüz çocuk bırakmıştır.

Namık Kemal'in kızı Feride'den olan torunlarının ikisi kız, ikisi erkektir.

Şairin, kucagina alarak doya doya sevebildiği ilk torunu - geçen yıl 85 yaşında vefat eden - Muvaffak Menemencioğlu'dur. Uzun yıllar Anadolu Ajansı umum müdürlüğü yapmıştır. Meşrutiyetin ilk yıllarında Paris'ten modern sporu Türkiye'ye getirmeye çalışanlardır. Bize fotoğrafla ilk spor yazarlığını yapan da odur. Muvaffak Menemencioğlu'nun halen biri Londra'da oturan Nermin ile Türkiye'de bulunan Suzan adında iki kızı ve Turgut adında bir oğlu vardır. Bu Turgut, büyükelçi Turgut Menemencioğlu'dur. Namık Kemal'in ikinci erkek torunu, eski Dışişleri bakanlarından büyükelçi Numan Menemencioğlu'dur ki, (1892-1958) Namık Kemal'in ölümünden sonra doğmuştur. Onun adına izafeten (Numan Kemal) adı verilmiştir. Numan Bey, çocuksuz vefat etmiştir. Namık Kemal'in Feride'den, iki kız torunu olmuştur ki, bunların ilki halen 84 yaşında olan Beraat Hanım'dır. Aile içerisinde buna "Büyük Beraat Hanım" denilir. Çünkü Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem'den olan bir torununun adı da Beraat'tır. Ona da aile arasında Küçük Beraat denilmektedir. Namık Kemal hayatta iken doğan Beraat Hanım, 84 yaşında olduğu halde dinç bir hafızaya sahiptir, çocukluğu, annesi ile dedesi arasında geçen yazışmalara göre hırçın geçmiş ve dedesi Namık Kemal onun yaramazlıklarını kızından aldığı mektuplardan öğrenerek latifeli cevaplar yazmıştır.

Namık Kemal'in ilk kız torunu olan Beraat Hanım, 1901 yılında Babiâli

Bebekliği Namık Kemal'e benzeyen torunu Nahide. Doğduğu zaman kendisine evvelâ Safiye adı verildi. Namık Kemal bu adı beğenmedi. Kızı Feride'ye gönderdiği bir mektupta dört isim teklif etti: Barika, Basıra, Vicdan ve Nahide. Feride, babası Namık Kemal'in arzusuna uyarak Safiye'nin ismini Nahide'ye çevirdi. Namık Kemal'in kızından ikinci kız torunu olan Nahide Bedîi Beyle evlendi. Fotoğrafta Nahide, eşi ve çocuğu Bülent'le (Yıl: 1910).

Hukuk Müşavirliğinde çalışan Mümtaz Bey'le evlenmiştir. Daha sonra Adana valiliği yapan Mümtaz Bey, İller Bankası'nın ilk umum müdürü olmuştur (1872-1935).

Kocasını 1935 yılında kaybeden Beraat Savut, ayrıca iki büyük felâkete uğramış, genç yaşta iki oğlunu kaybetmiştir. Bunlardan küçük oğlu İlhan Savut eski içişleri bakanlarından merhum Sükrü Kaya'nın damadı, hariciyemizin parlak istikballi gençlerinden biri iken, Adnan Menderes'le Londra'ya giderken, uçak kazasında ölmüştür.

Namık Kemal'in kızından ikinci kız torunu rahmetli Nahide Hanım'dır (1887

- 1962). Doğuşunda dedesine çok benzediği Mustafa Asım Bey'in, Namık Kemal'e yazdığı bir mektuptan anlaşılıyor. Bu kızın adını evvelâ Safiye olarak nüfusa geçirmişlerse de, Namık Kemal bu addan hiç hoşlanmamış, (Barika), (Basıra), (Vicdan), (Nahide) isimlerinden birini seçmesini mektupla kızı Feride'ye bildirmiştir. Nahide adı uygun görüldüğünden, Safiye adı unutulmuştur. Namık Kemal'in ikinci kız torunu Nahide, babası Rıfat Bey kanafından, Bedîi Bey'le evlendirilmiş ve iki oğlu (tanınmış işadamlarımızdan Bülent Büktaş ile Mücahit Büktaş) ve Nevin ile Berin adlı iki kızı olmuştur.

**TALİHSİZ
BİR ESER**

Çanakkale Mersiyesi

Verbest

Ey bu toprak lar i şin top na gür düş müş as ker — SAZ —

Gök den ec dād i ne rek öp- se o pāk al- n- de- ger — SAZ —

Öle bü yük- sün- ki ka nın- kur- ta m- for tır hi di Bed ri nars lan la m

an cak bu ta dar san lu- i- di — SAZ —

İa na dar gel ne ye cek mak be ri kim ler kaş sür

Gö ne lim gel- se ri tā ri- ke de' sen- süğ- maz- sür

— SAZ — Hercü nec et ti ğin ed vā rada yet meğ a ki tāt

Se ri an cak- e be dūy- yet ler e- der iō ti' āb!

Şair ve yazarlarımızın Çanakkale Zaferi için yazdıkları çok sayıda yapıtları varsa da, Türk Müziği repertuvarında bu konuda ancak iki esere rastlanıyor. Bu eserlerden ilkinin bestecisi bilinmiyor "Çanakkale Operası" adını taşıyan bu eser 1920'li yıllarda bestelenmiş. İkinci eser ise, Türk Müziğinin

tanınmış bestecisi Sadettin Kaynak'a ait. Kaynak, Mehmed Akif Ersoy'un "Çanakkale Şehitlerine" adlı şiirinin sekiz beytini Segâh makamında bestelemiş fakat "Çanakkale Mersiyesi" adını taşıyan bu beste, günümüze kadar hiç çalınmamış.

Baskı: Milsan Basın Sanayii A.Ş. Veb Ofset Tesisleri
Tel: 76 47 31 - 76 58 50 - 77 19 14